

ศูนย์จัดการ กองทุนชุมชน

กับการแก้ไขหนี้สินจากวิกฤตการณ์ภัยไวรัสโควิด - 19

บทความ : กวีจิตา ใจศิริ

ภาพ : ปฏิญา ปงหาญ

...ใครจะคาดคิดว่า สิ่งที่เราเคยพูดคุยกันเล่น ๆ ว่า หากวันหนึ่งเกิดโรคระบาดที่คร่าชีวิตผู้คนตั้งไปไม่ร่วง เหล่ามวลมนุษยชาติจะดำรงชีวิตอยู่อย่างไร มาถึงวันนี้เป็นดั่งฝันร้ายเมื่อสิ่งที่เคยจินตนาการไว้ กลายเป็นความจริง ในวันที่ 31 ธันวาคม 2562 สาธารณรัฐประชาชนจีนได้มีการยืนยันว่าเกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในเมืองอู่ฮั่น จากนั้น ก็เกิดมรสุมถาโถมสู่ผู้คน ทั่วทั้งโลกรวมถึงประเทศไทย การแพร่ระบาดของไวรัสชนิดนี้มีความรุนแรง รวดเร็ว และขยายวงกว้าง มากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งคงจดจำกันได้เมื่อช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ มาตรการควบคุมเชื้อไวรัสร้ายส่ออาการ “เอาไม่อยู่” ส่งผลให้เศรษฐกิจไทยที่อยู่ในภาวะถดถอยอยู่แล้ว ยิ่งดำดิ่งลงเหวทันที ห้างสรรพสินค้าและโรงงาน อุตสาหกรรมบางแห่งหยุดดำเนินการ ผู้คนหลั่งไหลจากเมืองสู่ชนบท และเมื่อเข้าสู่ภาวะล็อกดาวน์ห้าม ประชาชนเดินทางออกนอกพื้นที่ ซึ่งเป็นมาตรการสกัดกั้นการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสดังกล่าว ถึงแม้เป็นวิธีการที่ได้ผลแต่สิ่งที่ตามมาคือการกักตุนสินค้า ธุรกิจการบิน รถโดยสาร การท่องเที่ยว และธุรกิจ ที่เกี่ยวข้องชะงักงัน จากปัญหาทั้งหลายเหล่านี้ ย่อมส่งผลให้คนตกงานจำนวนมาก เศรษฐกิจหยุดหมุน การค้าหยุดนิ่ง การส่งออกหดตัว ซึ่งมีผู้คาดการณ์ไว้ว่าอาจจะเกิด มหันตภัยทางเศรษฐกิจที่สาหัสยิ่งกว่าช่วงเกิด วิกฤติต้มยำกุ้งในปี 2540 ส่งผลให้หนี้ทั้งในและนอกระบบ ของครัวเรือนจะพุ่งสูงขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

จากวิกฤตการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิด ปัญหาความเดือดร้อนไปทุกหย่อมหญ้า หนี้สิน ภาค ครัว เรือน ของ ไทย อยู่ ในสถานการณ์ที่เรื้อรังอยู่แล้ว ซึ่งปัจจุบันนี้ ภาคครัวเรือนอยู่ที่ร้อยละ 79.8 ต่อ GDP ถือว่าอยู่ในระดับสูงสุด ในรอบ 14 ไตรมาส นับแต่ไตรมาสที่ 3 ปี 2559 เป็นต้นมา สัดส่วนหนี้ ต่อรายได้ (DSR) เฉลี่ยที่ 39.4% มีรายจ่ายใช้ชีวิตประจำวัน 48%

...สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยจำนวนไม่น้อยกำลังติดอยู่ในวงจรหนี้ มีเงินเก็บไว้ยามฉุกเฉินเพียง 12% จึงกลายเป็นวิกฤติซ้อนวิกฤติ หากภาครัฐไม่หาทางแก้ไข บรรเทาเยียวยาปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ย่อมนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ตามมามากมาย เช่น ปัญหาครอบครัว อาชญากรรม การฉกชิงวิ่งราว หรือแม้กระทั่ง การก่ออัตวินิบาตกรรม

ทิศทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว สอดรับกับภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชนที่มีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วมของประชาชน และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ ได้เห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาหนี้ครัวเรือน โดยส่งเสริมให้มีการจัดตั้งองค์กรฐานรากในการบูรณาการกลุ่ม/กองทุนการเงินในหมู่บ้านมาร่วมกันแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชน 3 มิติ ทั้งการจัดการหนี้สิน การจัดการเศรษฐกิจ และการจัดการชีวิต ในนาม “ศูนย์จัดการกองทุนชุมชน” ผ่านกระบวนการบริหารจัดการหนี้ 6 ขั้นตอน (เก็บข้อมูล, วิเคราะห์ข้อมูล, เจรจาทหาเจ้าหนี้, โอนภาระหนี้สิน, บริหารจัดการหนี้, ติดตามผล)

โดยมีคณะกรรมการศูนย์จัดการกองทุนชุมชนเป็นตัวแทนมาจากกลุ่ม/กองทุนต่าง ๆ ในชุมชน มาร่วมกันแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน มีความเอาใจใส่ต่อปัญหาความเดือดร้อนเป็นที่พึ่งพิงยามทุกข์ยาก ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้ได้รับความเดือดร้อน และพัฒนากรผู้ขับเคลื่อนงานในระดับพื้นเป็นที่เลี้ยง รวมถึงภาคีเครือข่ายมาร่วมกันพัฒนา โดยทั้ง 3 ภาคส่วนล้วนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงาน ร่วมกันสร้างองค์ความรู้ให้ครัวเรือนเป้าหมายเกิดความตระหนักรู้ถึงอันตรายของการขาดการออม ขาดการวางแผนการใช้จ่ายเงิน และขาดวินัยทางการเงิน มีการปรับพฤติกรรมทางการเงิน พร้อมส่งเสริมอาชีพที่สามารถยกระดับรายได้ของครัวเรือนเพื่อให้สอดคล้องกับภาระหนี้สิน และค่าใช้จ่ายของครัวเรือน และน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นวิถีชีวิต ซึ่งถือเป็นทางออกสำคัญในการฟันฝ่าวิกฤติที่เกิดขึ้น

ปัจจุบันมีศูนย์จัดการกองทุนชุมชน 924 แห่ง (ในพื้นที่ 76 จังหวัด 878 อำเภอ) สามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือน โดยลดภาวะหนี้สินครัวเรือนในปี 2560 - 2562 จำนวน 40,790 ครัวเรือน ลดหนี้ได้ 36,228 ครัวเรือน เป็นเงิน 718,104,190 บาท และปลดหนี้ได้ 4,562 ครัวเรือน เป็นเงิน 153,723,306 บาท มีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้ของครัวเรือนเป้าหมายก่อนเข้าสู่กระบวนการลดจ้อยละ 34.40 เมื่อเข้าสู่กระบวนการแล้วมีสัดส่วนหนี้ต่อรายได้ลดลงเหลือ ร้อยละ 24.56

กรมการพัฒนาชุมชน ได้มีการสร้างองค์กรระดับฐานรากเพื่อเป็นหน่วยในการบริหารจัดการชุมชนของตนเอง สร้างตัวแทนในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งผ่านหลักการ “ชุมชนโอบอุ้มชุมชน” เป็นการมองถ่ายอำนาจสู่ชุมชน ทำให้การพัฒนาขึ้นอยู่กับประชาชนในพื้นที่ทั้งสิ้น โดยภาครัฐเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก (facilitator) และกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของและตระหนักถึงปัญหาในชุมชนร่วมกัน ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน และถึงแม้งานศูนย์จัดการกองทุนชุมชนจะสามารถขับเคลื่อนได้อย่างประสบความสำเร็จ แต่ยังมีประเด็นที่ต้องนำมาขบคิด วิเคราะห์ เพื่อกำหนดทิศทางก้าวเดินต่อไปให้ดียิ่งขึ้น เช่น

บางครัวเรือนที่ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือในการปรับโครงสร้างหนี้หรือผ่อนปรนหนี้ เพราะเมื่อรวมหนี้เป็น 1 ครัวเรือน 1 สัญญา ยอดหนี้สูงเกินกว่ากองทุนชุมชนจะรับภาระเป็นเจ้าของหนี้ได้ เม็ดเงินจากกองทุนชุมชนที่จะมาหนุนเสริมไม่เพียงพอ ภาครัฐจึงควรสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนให้แก่กองทุนชุมชนที่รัฐเป็นผู้จัดตั้งขึ้น เช่น กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กองทุนหมู่บ้าน เมื่อกองทุนมีเงินทุนสำรองในการรองรับการปรับโครงสร้างหนี้ของครัวเรือน เพิ่มขีดความสามารถในการผ่อนชำระหนี้ ขยายเวลา ปรับอัตราดอกเบี้ยให้ลดลง ปัญหาหนี้ครัวเรือนได้รับการเสริมสภาพคล่อง ทำให้คลายความวิตกกังวลเรื่องปากท้อง มีกำลังใจในการใช้ชีวิต สร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้เพื่อนำมาชดใช้หนี้ต่อไป

ปัจจุบันมีศูนย์จัดการกองทุนชุมชน 924 แห่งทั่วประเทศ บริหารจัดการหนี้ในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 1.23 ของจำนวนหมู่บ้าน/ชุมชนทั่วประเทศ (75,032 หมู่บ้าน/ชุมชน) ถือเป็นจำนวนที่น้อย ในขณะที่หนี้ของคนในชุมชนยังคงพุ่งสูงอย่างต่อเนื่อง จึงควรหาทางขยายผลต่อไป

ศูนย์จัดการกองทุนชุมชนควรมีการปรับปรุงหลักสูตรในการสนับสนุนชุมชนให้สอดคล้องกับจุดแข็ง จุดอ่อน ของครัวเรือนไทยในปัจจุบัน

ครัวเรือนที่ปรับโครงสร้างหนี้ได้แล้ว จะรักษาสภาพอย่างไรไม่ให้กลับมากู้หนี้ซ้ำซ้อนกลับเข้าสู่วงจร “กู้กอนั้น มาโปะกอนี้ กู้หลายที่เป็นหนี้หลายทาง” อีก เพราะในที่สุดจะทางตันไม่สามารถวนหนี้ในระบบได้ นำไปสู่การกู้หนี้ยนอกระบบกลายเป็นวงจรอุบาทว์ไม่จบสิ้น

ครัวเรือนไทยมีความเปราะบางทางการเงินก่อนการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 อยู่แล้ว หนี้ที่เกิดจากการอุปโภคบริโภคส่วนบุคคลสูงถึงร้อยละ 32.1 ของสาเหตุการก่อหนี้ทั้งหมดเกิดจากทัศนคติสุขนิยม ใช้ก่อนออมทีหลัง การเข้าถึงแหล่งทุนที่ง่ายขึ้น การซื้อสินค้าทางออนไลน์เพียงปลายนิ้ว และ Social media ที่มีโฆษณาแอบแฝงกระตุ้นความอยากมีอยากได้จนเกินตัว จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเร่งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินให้เข้มแข็ง ภายใต้กระบวนการ 6 ขั้นตอนของศูนย์จัดการกองทุนชุมชน โดยกรมการพัฒนาชุมชน และภาคีเครือข่ายการพัฒนาเป็นพี่เลี้ยง

สำหรับครัวเรือนที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวเกินเยียวยา ควรมีแนวทางในการบริหารจัดการ โดยอาจส่งต่อให้หน่วยงานอื่นที่มีบทบาทหน้าที่ช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้

ควรมีการเชิดชูเกียรติบุคคลต้นแบบ เพื่อเป็นตัวอย่างความสำเร็จในการปรับพฤติกรรมทางการเงิน

เชื้อไวรัสโควิด-19 นอกจากนำมาซึ่งปัญหาข้างต้นแล้ว ยังนำมาซึ่ง “**ความปกติใหม่ (New Normal)**” ที่หมายถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้คนในการใช้ชีวิตประจำวัน และการขับเคลื่อนเทคโนโลยีโดยเฉพาะออนไลน์ ถือเป็นสิ่งที่ยากและท้าทายอย่างยิ่งสำหรับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วน จึงต้องหาวิธีการรับมือไว้แต่เนิ่น ๆ

ที่ปรึกษา (coach)

1. นายทรงพล วิชัยทัศะ
ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน
2. นางสาวจุฑาทิพย์ สมปราชญ์นันท์
ผู้อำนวยการกลุ่มงานพัฒนาทุนชุมชนตามแนวพระราชดำริ
3. นางทัศนีย์ ตันจรรย์ธน์
ผู้อำนวยการกลุ่มงานประสานแผนและยุทธศาสตร์
4. นายวิมลย์ สิบทรง
ผู้อำนวยการกลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาทุนชุมชน
5. นางสาวพน ธนประภากุล
ผู้อำนวยการกลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน
6. นางจุฑารัตน์ ชุนเกาะ
หัวหน้าฝ่ายอำนวยการ